

ARTHUR FANG

ROSKILDE

I.

ERH. FLENSBORGS FORLAG · ROSKILDE

BORGERKRIG OG FRÆNDESTRID

Men eftersom den gamle Fjende (Djævelen) altid ligger paa Lur og altid ser skævt til de retfærdiges Gerninger, saa udsaaede han en saa stor Tvedragt blandt Danerne, at hverken Præsteskab eller Menighed har været stedt i større Trængsel, lige siden Kristendommen slog Rod i Danmark.

Roskilde-Kroniken.

Den 12. Marts 1096 fødtes i Roskilde Erik Ejegods og Dronning Bodils yngste Søn, den senere Knud Lavard. — Kun enkelte Punkter i hans Levnedsløb skal her berøres. — Da det var kommet til Uvenskab mellem Hertug Knud og hans Fætter Magnus, Kong Niels' Søn, og Sammensværgelsen mod Knud var en Kendsgerning, blev han af Magnus under Venskabs Maske indbudt til Julegilde hos Kong Niels i Kongsgaarden i Roskilde 1130. Det var ved denne Lejlighed, at Magnus tre Gange skal have forsøgt at komme Knud til Livs.

En Gang, da de sad ved Bordet, drog Magnus pludselig sit Sværd, men de sammensvorne gjorde Tegn til ham, at det rette Øjeblik ikke var kommet. Knud blev forundret, mens Magnus mumlede noget om, at der var kommet Fugt i Skeden, og han blot vilde se, om Sværdet var blevet rustent. En anden Gang lavede Magnus og hans Mænd efter Aftale Tumult for at støde Knud ned, naar han gav sig til at mægle, men Anslaget slog fejl. Tredie Gang Magnus skal have forsøgt Snigmord var, da han og Knud gik og talte alene sammen i »en Klostergang«; dermed kan kun menes Korsgangen til Kanknikernes Kloster Nord for Domkirken¹⁾. Da Knud efter Julegildet brød op fra Roskilde, skal Kong Niels, som kendte de sammensvornes lumske Planer, have byttet Ring med Knud, fordi han troede, der i Knuds Ring var skjult en beskyttende Talisman.

Den 7. Januar 1131 blev Knud Lavard myrdet af Magnus Nielsen i Skoven ved Haraldsted. Efter Mordet red de sammensvorne under jublende Sang tilbage til Roskilde; men en af Danmarks Fornedrelses-Tider, Borgerkrigen, var indledet. Først et kvart Aarhundrede senere skulde Riget genrejses ved den myrdede Hertugs Søn, Valdemar, som var født otte Dage efter Faderens Død.

Knud Lavards mishandlede Lig blev midlertidigt bragt til Haraldsted Kirke. Hans Fostbrødre, Skjalm Hvides Sønner, og hans Venner vilde føre ham til Roskilde. Herom hedder det i Helgenberetningen om Knud Hertug: Mangfoldige Grunde maatte rigtignok tilskynde dem til at bringe det hæderkronede Lig til Roskilde. Denne By var nemlig udmærket fremfor andre, idet den var stadfæstet som Bispesæde; og saasom den var beriget med det dyrebare Legeme af Fædrelandets Værnehelgen (Pave Lucius) og udset til at rumme Gravsteder baade for Fyrster og Bisper, tyktes den Stormændene at være mest værdig dertil. Dog følte de sig i deres Frygt for Voldsherskeren nødsagede til at opgive den Tanke, der i første Øjeblik var kommet frem hos dem. Da de saa, at de ikke kunde faa deres Ønske opfyldt, bar de ved Guds Styrelse Helgenens jordiske Levninger til Ringsted¹⁾.

Sakse lader »Voldsherskeren«, hvormed menes Kong Niels, være den frygtsumme og lader ham forbyde, at Knuds Lig føres til Domkirken, da han var bange for, at der derved vilde fremkaldes en Rejsning i Roskilde mod ham og Magnus.

Knud Lavard blev stilfærdigt begravet i Benediktinernes Fraadstenskirke i Ringsted, den, Biskop Sven Nordmand i sin Tid havde bygget. Denne Begravelse fik Følger baade for Ringsted og for Roskilde. Den bevirkede, at Kong Valdemar lod den lille Kirke i Ringsted nedrive og rejste den herlige Murstenskirke som Begravelsessted for sin Far og for sin Slægt. For Roskilde Domkirke, der med Harald Blaatand havde faaet sin Indvielse som de danske Kongers Gravkirke, betød det en længere Afbrydelse af denne Funktion. Først da Dronning Margrethe 1413 stedtes til Hvile i Koret, blev Traaden atter knyttet.

Frændestriden og Borgerkrigen, som her kun skal omtales, hvor den berører Roskilde, aabnes med, at Erik Emune, Knud

Lavards Broder, rejser Oprør mod Niels og Magnus, mens Knuds anden Broder, Harald Kesja, slutter sig til Kongen.

Sakse fortæller, at Harald Kesja byggede Haraldsborg tæt Nord for Roskilde¹⁾ for derfra at volde Byen Skade. Haraldsborg, Kongernes gamle Borg ved Roskilde, hvor Harald nu sad som Kong Niels' Mand, er dog rimeligvis ældre. Sakse levner ikke Harald Kesja Ære for to Skilling, »han kastede sig ud i den værste Skam og Skændsel; Rov og Ran var al den Id, han bød sine Tjenere øve, hans Trælles Syssel var Stimandsfærd«. Efter at Omegnen var udplyndret, kom Turen til Roskilde, hvis Borgere maatte døje meget ondt. Om Natten sneg Haralds Folk sig ind i Boderne og stjal Varerne, mens andre af dem satte »Gæsterne« deres dragne Knive for Struben. Med Gæsterne menes de tyske Købmænd og Haandværkere i Roskilde, hvoraf der ikke har været saa faa. Ved Haralds Voldsdaad kom Byen fra stor Velstand i yderste Nød og Armod. Til sidst blev det dog Sjællænderne og Roskildenserne for broget, de tog det stjaalne Gods tilbage og gik saa haardt frem mod Harald, at han maatte fortrække til Søs.

Da vi igen træffer Harald Kesja, har Bladet vendt sig; nu sidder han fast i Sadelen paa Haraldsborg, og for bedre at kunne støtte Kong Niels befæster han Borgen yderligere²⁾. Snart efter, i 1133, lagde Erik Emune sig om Borgen med en anselig Hær. Da han indsaa, at han intet kunde udrette mod den stærke Befæstning, henvendte han sig til Tyskerne i Roskilde og lærte af dem at bygge en Blide (Kastemaskine); for vi var, siger Sakse, endnu kun Børn i Krigskunsten og kendte lidet til sligt Værktøj. Det første Kast med Bliden gik for kort, Slyngestenen naaede ikke engang Volden, og oppe paa Borgen haanlo Mandskabet. Næste Gang gik det bedre, nu var Bliden blevet spændt strammere, en tung Sten susede gennem Luften og knuste med et vældigt Brag et Trætaarn. Dette havde været saa kunstigt indrettet, at det kunde drejes om en Midtakse, for at Besætningen kunde skyde i alle Retninger gennem eet og samme Skydehul — en meget tidlig Forløber for Nutidens drejelige Pansertaarne.

Efter denne Forskrækkelse var Harald bleven mør. Om Natten brød han ud gennem Befæstningen mod Søsiden, hvor de

belejrende ikke passede saa godt paa. Sine Heste lod han hejse ned over Voldens Skrænt, Mandskabet og han selv fulgte efter til Fods. Da Flugten endelig blev opdaget, var Harald snedig nok til selv at lade sine Mænd raabe »Stop Harald«, saa Erik Emunes Folk blev vildledte. Ved denne List lykkedes det ham at undfly i Nattens Mørke.

Men Krigslykken ændredes atter. Aaret efter blev Erik Emune slaaet ved Værebros, han maatte forlade Sjælland og senere flygte ud af Landet. Nu saa det igen galt ud for Roskilde. Kong Niels brød ind i Byen, udplyndrede den og lod alle tyske Mænd gribe for senere at overlade dem til Harald Kesjas Forgodtbefindende. Til Straf for, at de havde hjulpet Erik Emune med Bliden, lod Harald dem skamskænde ved at skære Næsetippen af dem. Da en af Tyskerne saa Kniven nærme sig, skreg han op: »Spar dog en Mand, som kender sin Læst«. Harald troede, det var en lærd Mand, der kendte den hellige Læst (Bibelen), og lod Bøddelen holde inde. Snart blev det dog opklaret, at det var Skomagerlæsten, Manden forstod sig paa, men Harald morede sig over det snilde Kneb og lod ham slippe.

Denne Historie kunde let have faaet yderst alvorlige Følger for hele Landet. Den tyske Kejser satte sig nemlig i Bevægelse med en Hær for at støtte de betrængte Folkefæller i Roskilde. Kong Niels bad om Fred og betalte den dyrt; han maatte, foruden at give en stor Bod, anerkende Kejseren som Danmarks Lensherre. For Danmarks Selvtændighed en yderst farlig Handling. Frygten for, at Niels og Magnus var ved at spille Riget i Kejserens Haand, har maaske fremkaldt den overraskende politiske Drejning, Ærkebiskop Asser foretog. Han og med ham Skaaningerne forlod med eet Kongepartiet og sluttede sig til Erik Emune. Den direkte Følge deraf blev det blodige Nederlag 2. Pinsedag 1134 ved Fodevig i Skaane, hvor Eriks pansrede Ryttere fejede Niels' Bondehær væk. Magnus faldt og med ham 60 Præster og 5 Bisper, blandt dem Bisp Peder af Roskilde.

Mens Roskilde-Krønikens Forfatter¹⁾ udbryder, med Genklang af Dommedagssalmen *Dies irae*, i høje Klageraab: »Vé hint grufulde Aar og hin bitre Dag, Dødens Dag, Mørkets

Dag, fuld af Jammer, tung af Graad! Vé hin Dag, da Magnus dræbes, Danmarks Blomst knækkes«, saa bemærker Sakse¹⁾ køligt, »at denne Sejr kun lidet skyldtes Menneskenes Styrke, men var Herrens Hævn for den hellige Mands Mord«. Den hellige Mand er naturligvis Knud Lavard. — Kong Niels undslap med Nød og næppe fra Slagmarken, for ikke længe efter at blive dræbt af Hertug Knuds Gildesbrødre i Slesvig, som vilde hævne deres Oldermann.

Erik Emunes næste Skridt var at tage sin Broder Harald Kesja og hele hans Familie til Fange. Harald selv og otte af hans Sønner blev henrettet — tidligere havde Erik Emune ladet to drukne, og een var falden ved Fodevig. Kun Sønnen Oluf undslap til Sverige, for senere i Erik Lams Tid som Tronkræver at gøre Indfald paa Sjælland. Han blev nok slaaet af Roskilde-Bispen Ricco ved Bydinge Aa i Nordsjælland og maatte flygte, men kom snart efter tilbage. Mens Ricco opholdt sig paa en Gaard ved Ramløse Nord for Arresø, skjulte Oluf og hans Mænd sig om Natten i Nabolaget. Tidlig om Morgenen fandt han ved at lytte sig frem efter Messesangen Vej til Gaarden, hvor Bispen var, og lod sine Mænd begynde at opbryde Døren. Riccos Kammersvend forsøgte at forsvare Indgangen, men blev dræbt paa Tærskelen. Nu afbrød Bispen sin Messe og greb til Vaaben, mens hans Klerke hobede Dynner og Hynder op for at forskanse Døren, som næsten var sprængt. Da det gik Oluf for langsomt med at slippe ind, satte han Ild paa Huset. Ricco søgte nu Forhandling og stak i Tillid til givet Løfte Hovedet ud af Døren, men blev straks hugget ned — vistnok i 1141²⁾. Senere blev Oluf, som Roskilde-Krøniken kalder et Uhyre med mange Hoveder, fældet i et Slag i Skaane.

I den følgende Tid (1146—1157) optræder Erik Emunes Søn, Sven Grathe, Magnus Nielsens Søn, Knud, og Knud Lavards Søn, Valdemar, som indbyrdes stridende Tronkrævere. Paa den Tid, omkring 1147, var det, at Sven Grathe omgav det hidtil ubefæstede Roskilde med Vold og Grav for her at have et fast Tilholdssted. Han indsatte Absalons Farbroder Ebbe Skjalmsen til Befalingsmand³⁾. Ikke længe efter blev Roskilde overrumplet af Knud, og Ebbe Skjalmsens Gaard lagt i Aske.

»Radulf, Kong Svens Mand, slaar Venderne, som vil plyndre Roskilde«, saadan benævnes dette kuriøse Stik fra 1639 af den nederlandske Kunstner Crispin de Pas, som arbejdede for Christian IV. — Vistnok alt paa Billedet er saadan, som det ikke saa ud i 1153.

Under Tronstriden blev Kampen mod Venderne forsømt, derfor stiftede en Mand ved Navn Vetheman¹⁾ i 1151 i Roskilde et Broderskab til Værn mod de mange Sørøvertog. Roskilde-Brødrene, som Sammenslutningen kaldtes, tog selv de Skibe, de fandt tjenlige, uden Ejerens Samtykke; dog gav de ham en Ottendedel af Byttet i Leje. Kneb det med Penge til Udrustningen, skød Borgerne i Roskilde sammen mod at faa det halve af Byttet. Før Roskilde-Brødrene stak til Søs, skriftede de for en Præst deres gamle Synder, og efter at have udstaaet Kirkeboden nød de den hellige Nadver, som om de allerede var paa Dødens Tærskel; de tænkte, de vilde have Lykken mere med sig, naar de inden Kampen højtideligt havde vundet Guds Naade. De medførte saa lidt som muligt, blot Vaaben og Føde, og Søvn fik de kun siddende med Haanden paa Aaren. De gik altid forsigtigt til Værks og sendte Spejdere forud, derfor var Sejren dem altid let, naar de kæmpede mod Fjenden. Byttet blev delt ligeligt mellem Førerne og Mand-

skabet. Fandt de kristne Fanger i de Skibe, de tog, gav de dem Klæder og sendte dem hjem til deres eget. Det var en ny Jomsvikingestat, ordnet i Kristenheden, siger en Forfatter¹). Roskilde-Brødrenes Flaade var aldrig større end paa 22 Skibe, og med dem tog de efterhaanden 82 Venderfartøjer. Broderskabet udgik først fra Roskilde, men snart vandt det Tilslutning næsten over hele Sjælland og blev stort og stærkt, og det holdt ikke inde med Kampen, før der atter var skaffet Danmark Fred for Venderne.

Man kan vanskeligt tænke sig, at hele Vethemans Flaade til Stadighed har ligget paa Roskilde Fjord; den bedste Del af Aaret har Hovedstyrken sikkert holdt til ved Køge Bugt og under Amager.

I 1153 forsøgte Venderne et større Kup mod Sjælland²), vel bl. a. for at gøre det af med Roskilde-Brødrene. Fra en usædvanlig stor Flaade gjordes der Landgang ved Køge Bugt. Allerede tidligere var Landet her blevet hærget, denne Gang gjaldt det Roskilde. Tidspunktet syntes gunstigt, for Spejdere havde meldt, at Byen laa i dyb Fred, og at Kong Sven Grathe var langt borte. Dette sidste passede nu ikke, Kongen havde blot været sent oppe og sov fast.

Hastigt naaede Vendernes Fortrop, der havde særligt rappe Heste, frem mod Roskilde. Til at begynde med blev de opholdt en Tid af en dristig Dansker ved Navn Radulf, han var godt ridende og legede Kispus med Venderne. Derved vandt han Tid; efterhaanden naaede flere og flere af Kongens Ryttere frem, og endelig viste Sven selv sig paa Skuepladsen. Det endte med et vældigt Nederlag for Venderne, som i vild Flugt søgte ned til deres Skibe. En Masse Fodfolk druknede, mens en Mængde Ryttere »i deres Kvindeskræk« styrtede med deres Heste og alt ned af Klinterne og knustes mod Stenene. Det maa have været Mosede Klint. Den afgørende Kamp stod ved Karsslunde³); der er ved Karsslunde Strand⁴) rejst en Mindesten for disse Begivenheder.

Ikke alene Venderne var haarde ved Landet omkring Køge Bugt. Det var sikkert de samme Egne, der havde været haardt hærget under Harald Haarderaades Hærtog mod Danmark. Herom sang Skjalden Valgard⁵) til Kongens Pris:

Ilden brændte i Gaarden
grumt søndenfor Roskilde.
Krigerske Konge Luen
lod fælde Husene.

Landets Mænd laa faldne,
Frihed Hel dem røved'.
Lede lod du foran dig
mange Kvinder til Skibene.

